
Gábor Ferenc

Fekete-Körös völgyi magyar mártíromság

1919 áprilisában és 1944 szeptemberében

A Fekete-Körös völgye Erdélyben az a hely, ahol a Felsővölgyben nyolc, az Alsóvölgyben már csak kettő településen tartja magát és őrzi kulturális, nyelvi gyepűjét, mint nemzetömbtől elszigetelt jelentős magyar közösség. A folyó alsó szakaszán kisebb-nagyobb csoportokban még két településen – Tenke és Gyanta – élnek magyarok. A Körös felső folyásánál Belényesújlak, Belényessonkolyos, Körösjánosfalva, Várasfenes, Magyarremete, Kisnyégerfalva, Köröstárkány falvak, valamint Belényes város helyezkednek el.

Első írásos emlékként e településekről már „a XIII. század végéről, az 1291–1296 közti évekről maradt ránk a Bécsi Udvari Könyvtár hártyakódexe. Ez tartalmazza a váradai egyházmegye akkori községeinek negyedrésztét, de még sokkal fontosabb ránk nézve a pápai tizedlajstrom az 1332–1337-es évekből”.¹ Történelmük bizonyára sokkal ősibb minden írásos emléknél! Nem véletlen, hogy az itt élő emberek számos olyan őseredetű szó- és mondatformáló elemeket őriztek meg anyanyelvükben, amelyek a magyarságon belül már kivesztek, vagy új szavak helyettesítették azokat. Népviselőjük egyedi darabjai még a nagy néprajzkutatót, Győrffy Istvánt (1884–1939) is meglepték. A környék népdalait még a 20. század elején Bartók Béla (1881–1945) gyűjtötte. Egyes történészek a Fekete-Körös völgyi magyarokat, illetve az általuk lakott területet nagy fontosságúnak tartják a magyarság történelmében. A románság „első rendes falvai a XVI. század vége felé tűnnek fel”.²

Földrajzilag a Fekete-Körös völgyét – ahogyan még nevezik: a Belényesi-medencét – délről az Erdélyi Érchegységhez tartozó Bihar hegyvonulat, észak-keletről a Király-erdő hegylánca, délről, illetve dél-nyugatról a Béli-hegység határolja. A medence észak-nyugati irányban tölcészerűen tágul, és eközben mind több településnek ad helyet és térséget a folyó mentén. A legtöbb magyarok által lakott helység a Fekete-Körös – a *Kerezs*, miként az itt élő lakosság nevezi – jobb és bal partjának termékeny területeit foglalja el. E hosszú sík táj csak kb. két kilométernyi szélességben használható szántóföldként. A dombvonulatok ugyancsak hasonló kiterjedésben képeznek átmenetet az erdők és a hegyek lábaihoz.

A Belényesi-medence éghajlatának, nem utolsósorban a már említett kedvező földrajzi helyzetének, viszonyainak köszönhetően, összesen 132 település zsú-

---

1 GYŐRFFY István: A Fekete-Körös völgyi magyarság. Budapest, 1986. Európa Könyvkiadó, 18. old.

2 GYŐRFFY I., 1986. 21. old.

folódik össze területén. Ezekből – mint említettük – csak nyolc a magyarok által lakottak száma.³ A völgyben élő falusi magyarság az állattartás mellett hamar áttért a gabonatermesztés mellett a zöldségfélék, a szőlő és gyümölcsfák növesztésére is. Azon túl, hogy a kezükben tartották a völgy az állat- és élelmiszer kereskedelmét, termékeikből Nagyvárad, Kolozsvár és Arad piacaira is jutott. Ebből kifolyólag, gazdaságilag messze megelőzték a szomszédos román falvakat. Ugyanekkor Belényes városa a környező bányászatnak, illetve a magyar falvaknak köszönhetően gyorsan fejlődött, teret adva a kereskedelemnek és a kézműiparnak is.

Eközben a hegyek völgyeiben, dombok oldalain a bevándorló és helyet foglaló románok az 1920. évi államfordulatig a falvakban szinte kizárólag állattenyésztéssel foglalkoztak. Ezáltal messze elmaradtak, illetve meg sem közelítették a magyar közösségek anyagi- és pénzügyi helyzetét. Az igazsághoz tartozik az is, hogy amikor a románság a Fekete-Körös völgyében megjelent és letelepedett, a Fekete-Körös termékeny teraszait, a sík területeket, valamint a szőlő- és gyümölcsstermesztésre alkalmas dombvonulatokat már évszázadok óta birtokolta a magyarság. Ez a tény egyébként napjainkban is jól látható a településrajzokon, ugyanis a románság az egyes helységek felső, dombos, hegyekhez közelebbi területeit foglalja el. Tény az is, hogy akik közülük a magyar településekre költöztek, több-kevesebb sikerrel igyekeztek átvenni a magyarok életvitelét és gazdálkodási szokásait.

A Fekete-Körös völgyében az 1770-es évekig a magyarság többségben, napjainkban már többszörös kisebbségben, elszigetelve él a tömbmagyarságtól. Köröstárkány kivételével ugyanis minden település ma már vegyes lakosságú. Sőt már Belényes városában is csekély mértékben laknak magyarok. Az 1770-es években a Mária Terézia magyar királynő (1740–1780) által alapított görög katolikus egyház Fekete-Körös völgyi központja Belényes lett, és ezzel együtt a völgyesség románságának nemcsak vallási, de kulturális magja is. Fontos megemlíteni, hogy a Habsburg-ház magyar királyai adományokkal halmozták el az újonnan alapított egyházat. Ennek következtében a Belényesi-medence román papsága is megerősödött, miként a román unitus egyházi intézmények is. Kezdetben – mint a korabeli okiratokból kitűnik – a görög katolikus felekezet lelkészei többségében magyarok voltak.⁴ Bizonyára ez is hozzájárult ahhoz, hogy sok magyar nemzetiségű család ennek okán is beolvadt a román nemzetbe, ugyanis a Belényesi-medencében az unitus egyház végül teljesen mértékben román nemzeti egyházzá vált. Olyannyira, hogy napjainkra már csak egyeseknek a magyar hangzású neve utal valódi eredetükre és gyökereikre.

Miközben a magyar egyházak semmilyen állami vagy királyi udvari kedvezményben nem részesültek, a Fekete-Körös völgyi magyarság elzártan, „szigetmagyarság”-ként a román tengerben is tartani tudta magát napjainkig a megmaradás nagy küzdelmeiben. Élni akarását semmi nem tudta megtörni: sem a

3 SUCIU, C.: Dictionar istoric al localitatilor din Transilvania. București, 1967–1968. Editura Academiei RSS. 183. old.

4 HINSU, Gheorghe: Monografia Comunei Negru 1945. (Kézirat), 37. old.

pestis, sem a kolera, de még a tatár- vagy törökdúlások sem. A településeket fel Nagyváradig, vagy éppenséggel Arany János (1817–1882) szülőhelye, Nagyszalonta városáig körülölelő őstölgyesek mindenkor menedéket nyújtottak.

Az itt élő magyarok az évszázadok folyamán számtalanszor tanúbizonyságot tettek életképességükről, megmaradási vágyukról és a magyar nemzethez való ragaszkodásukról. Töretlen fejlődésüket, gyarapodásukat sem tudta semmi megakasztani. Egészen a 20. század elejéig, az első világháborúig és azt követő 1920. évi trianoni döntésig. E történelmi események következtében kezdődött el a Fekete-Körös völgyi magyar közösségek sorozatos megpróbáltatása, amely jelenleg is tart. Magára hagyatva, vezetőitől elárulva, cserbenhagyva folytatja ma is – szinte már úgy tűnik – az utóvéd harcát.

A történelemből jó ismert, hogy 1918. október 30-áról 31-ére virradó éjjel Budapesten győzött az ún. „őszirózsás forradalom”, melynek következtében államcsínnel, gróf Károlyi Mihály (1875–1955) lett a miniszterelnök. Az új vezető bünnösen, hazaáruló módon elmulasztotta az ország nemzeti önvédelmének a megszervezését és megkezdte a különféle hadszínterekről november első napjaitól tömegesen hazatérő, a több mint nyolcszázézer (!) fős magyar anyanyelvű katonaság leszerelését. Károlyi tehetetlen kormányzása miatt eluralkodott a zűrzavar, a kilátástalanság, amely különösen jellemző lett a szórványban élő magára maradt, hagyott magyarságra. Miközben az ország minden peremterületén mozgolódtak, fenekedtek a győztes antanthatalmak mellett álló, és bennük bízó akkori hazai nemzeti kisebbségek.

A Fekete-Körös völgyéből 1918 telén vonult ki a magyar karhatalom. A többszörös létszámfölényben élő románság vezetői – a papok, ügyvédek, értelmiségiek – elérkezettnek látták az időt, hogy leszámoljanak irigységük és gyűlöletük alanyával, a környéken élő magyarsággal. Ennek érdekében, ha eladdig csak burkoltan uszítottak a magyarok ellen, ekkor már nyíltan, minden eszközt megragadva és latba vetve. Mit sem törődve a következményekkel, annak érdekében, hogy elfoglalhassák azok életterét, illetve kiűzzék őket ősi szálláshelyeikről.

Az első világháború alatt a magyar honvédségben, valamint a császári és királyi közös hadseregben (K. und K.) küzdő besorozott erdélyi és kelet-magyarországi román katonák is hazahozták fegyvereiket a hadszínterekről, de a Károlyi-kormányzat őket is leszerelte. Hamarosan azonban az Erdélyben szerveződő helyi román nemzeti gárdákat és nemzetőrségeket a saját kérésükre – mondván, a falvaik rendjét, nyugalma akarják megőrizni – újra felfegyverezték, amelyre a Károlyi-kormány adott utasítást! Ennek értelmében a magyarellenes román gárdák a magyar honvédség hadianyag-készleteiből kaptak sok ezer puskát, nagy mennyiségű lőszeret, sőt a Magyar Állampénztár (Kincstár) napi zsoldot utalt ki számukra.⁵ Az előbbieik is azt bizonyítják, hogy a románok jó előre kidolgozott tervek szerint cselekedtek. Nem volt véletlen az sem, hogy 1918 őszén a falusi románok kiraboltak – mint Erdély-szerte sok helyen – Belényes városban több zsidó üzletet. A még helyükön állomásozó magyar rendfenntartó erők igyekeztek gátat vetni az elsza-

---

⁵ Lásd bővebben, BOTLIK József: Nyugat-Magyarország sorsa 1918–1921. Vasszilvágy, 2012. Magyar Nyugat Könyvkiadó, 32–33. old.

Halott neve	A halotti bejegyzés helye (év, hó, nap)	A halott születési ideje (év, hó, nap)	Az sírhely					A halott élete utáni emléke	
			szülői és utóbbi, előző (helynevek), lakóhely	cölöp	dátum	kőszoborok, emlékek és utóbbiak	szülői emlékek és utóbbiak		
									1
91	1919. máj. 2	1919. apr. 19	R. Mihai Benedec Benedec Benedec Benedec	ref.	72	1919. máj. 2	Szava Benedec Benedec Benedec	75 Benedec Benedec Benedec	szülői emlékek
92	1919. máj. 2	1919. apr. 19	Alexandru Benedec Benedec Benedec	rom. cath.	116	1919. máj. 2	Szava Benedec Benedec	75 Benedec Benedec	szülői emlékek
93	1919. máj. 2	1919. apr. 19	Alexandru Benedec Benedec Benedec	ref.	34	1919. máj. 2	Szava Benedec Benedec Benedec	75 Benedec Benedec Benedec	szülői emlékek
94	1919. máj. 2	1919. apr. 19	D. Petru Benedec Benedec Benedec	ref.	119	1919. máj. 2	Benedec Benedec Benedec	75 Benedec Benedec Benedec	szülői emlékek
95	1919. máj. 6	1919. apr. 19	M. Mihai Benedec Benedec Benedec	ref.	60	1919. máj. 6	Benedec Benedec Benedec	75 Benedec Benedec Benedec	szülői emlékek
96	1919. máj. 6	1919. apr. 19	Benedec Benedec Benedec Benedec	ref.	116	1919. máj. 6	Benedec Benedec Benedec	75 Benedec Benedec Benedec	szülői emlékek

Részlet a köröstarhányi községháza 1919. áprilisi halotti nyilvántartásából. A magyar nyelvű nyomtatványon már románul szerepelnek a nevek – több mint egy évvel az 1920. június 4-i trianoni békediktátum aláírása előtt!

badult „oláh erőszak”-nak. Sajnálatos módon később, 1918 telén a magyar hatóságok, hivatalos személyek, intézmények is elhagyták a Fekete-Körös völgyét. A magyar karhatalom és közigazgatás hiánya mind inkább átláthatatlanná tette a helyzetet, kilátástalanná és reménytelenné a Fekete-Körös völgyi magyarság sorsát.

A zűrzavart tovább növelte a román nemzeti gárdák ímént említett felfegyverzése is. Ennek ellensúlyozására Köröstárkányban megalakult az ún. „veres gárda”, amely azonban az oroszországi hadifogságból hazatértekből, illetve katonának alkalmatlan, harcteret soha nem látott helyi egyénekből verődött össze. A román nemzeti gárda 1919 januárjában már a tárkányi lakosokat puhatolgatta, sőt fenyegetette, amikor Kisnyégerfalváról átlövöldözött a Fekete-Körös folyón, amelyet a „veres gárda” viszonzott. Aztán 1919. február 9-én kiszállt Belényesre egy magyar katonai alakulat, és lefegyverezte a román gárdát. Óvatosságból azonban Várasfenes község vasúti megállójába érkeztek, ahonnan gyalog tették meg a kb. három kilométeres utat Belényesig.⁶ A magyar karhatalom távozásával újra fellángoltak az indulatok. Február 29-én végre megjelent a Fekete-Körös völgyében az Erdélyben még egyetlen működő és harcképes magyar haderő, a Székely Hadosztály egyik nagyobb egysége Verbőczy Kálmán százados parancsnokságával. Főhadiszállását a vidék egy árva színmagyar községében, Köröstárkányban rendezte be, bízva a helyi magyarok támogatásában. Nem tagadva meg székely eredetüket, vérüket, a tárkányiak újra szívvel-lélekkel álltak ki önmaguk és a magyar nemzeti érdekek védelmében.

Köröstárkány és Kisnyégerfalva magyarjai 1919. április 19–20–21-én, nagy-sombaton és a két húsvéti ünnepen váltak a három napig tartó rablógyilkosságok áldozataivá. Köröstárkányban ekkor összesen kilencvenegy (91) magyar embert mészároltak le a bevonuló román csapatok, és az őket követő, katonaruhába bújt „oláh” környékeliek. Nőket, férfiakat, fiatalokat, öregeket, vakokat, süketnémaikat gyilkoltak halomra! A hetvenhat (76) férfi közül a legfiatalabb tizenhét (17), a legöregebb nyolcvan (80) éves, és tizenöt nőt, akik húsz (20) és nyolcvan (80) év közöttiek Egyeseket megkínóztak, vagy elevenen temettek el! Az áldozatok után összesen 204 árva gyermek maradt!⁷

A tárkányi magyarok „bűne” az volt, hogy az akkori idők Magyarországon, Köröstárkány volt az egyedüli falu, amely a Székely Hadosztály, Verbőczy Kálmán századának a támogatásával fegyveresen is ellenállt a román bevonulásnak. Ekkor mondta Verbőczy: – „Alszik az Alföld, majd felébred, de akkor már késő lesz!” Az Erdélybe akadálytalanul benyomult román királyi haderő 1919. április 16-án áttört a Máramarosziget–Nagybánya–Zilah–Bánffyhunad–Lugos demarkációs vonalat, és általános támadást indított a Magyar Tanácsköztársaság Vörös Hadserege ellen. Miután az a Sebes-Körös szorosában, Csucsá községnél is feladta az arcvonalat, a híre Verbőczy Kálmán elrendelte a Székely Hadosztály századának a visszavonulását Köröstárkányból, valamint kivonását a Fekete-Körös völgyéből.

Annak ellenére, hogy Verbőczy százados felszólította a tárkányiakat: legalább néhány napra hagyják el a falut, sokan mégis otthon maradtak. Talán bíztak a hadi

6 ILLÉS Péter: Monografia com Tarcaia. (Kézirat.), 18. old.

7 GÁBOR Ferenc: Egy falu, melynek nem látni mását. Köröstárkány, 2016. Szerző kiadása, 46. old.; Lásd még, Köröstárkányi község-háza halotti nyilvántartása, 187. old.

lovagiasságban, mely szerint katonamember polgári személyeket és fegyvert letett ellenséget nem bántalmaz! Ez a megállapítás azonban nem vonatkozott a román hadserög tagjaira és az öket „nagy bátran” követö, katonaruhába bújt környékbeli románok egy részére. Gyilkoltak, raboltak, így „ünnepelve” Jézus Krisztus feltámadásának ünnepét, mely 1919-ben egybeesett minden felekezet számára!

A magyarok legyilkolását rablások követték, melynek során az egész falut kirabolták. Csupasz falú házak, üres raktárak, magtárak maradtak a szörnyű kegyetlenkedések után. Az egyik falubeli, özvegy Gyulai Ferencné részletesen és gondosan feljegyezte, hogy a házából és gazdaságából mit raboltak el a román katonák és segítöik.⁸ A felsoroláshoz nem füzünk megjegyzést, mert az önmagában is megdöböntö.

Az özvegy Gyulai Ferenc által készített kimutatás 68 tétele. Készpénz 12 000 Korona (a továbbiakban K.). 12 mázsa búza 1080 K., 2 mázsa tengeri (kukorica) 140 K., 50 kgr. (sic!, a továbbiakban kg) szalonna 2000 K., 40 kg sertésbús 300 K., 40 kg liszt 100 K., 50 kg szemes bab 100 K., 15 kg lekvár 45 K., 150 tojás 75 K., 6 tyúk 12 K., 1 liba 8 fiakkal 100 K. 10 kg gríz 20 K., 1 véka kendermag 70 K., 50 kg só 140 K., 1 hordó bor 70 [liter] 490 K., 23 csirke 46 K. 16 párna 1700 K., 1 új bekecs (prémes rövid téli kabát, vagy mellény) 750 K., 1 új daróc (gyapjúból előállított vastag posztó) 500 K. 2 új kuzsok (juhborból készült ujjatlan, prémes, hímzett női mellény) 700 K., 1 pár csizma 60 K. 10 pár bocskor 700 K., 2 pár cipö 70 K., 2 papucs 60 K., 1 berhe (mesteremberek borból gyártott köténye) 80 K., 1 szipka 80 K., 1 kalap 20 K. 5 lepedö 500 K., 3 abrosz 180 K., 15 kendö 225 K., 2 függöny 160 K., 2 női ing 60 K., 2 kötö 40 K. 5 zsák 200 K., 1 új öntött vas fütö (kályha) 200 K., 3 új ágy 900 K., 2 asztal 500 K., 1 új kaszli (éjjeliszekrény) 250 K., 8 szék 320 K., 10 nagy ablaktábla 1000 K., 1 ruhás szekrény 400 K. 2 nagy fali tükör 150 K., 1 kisebb tükör 10 K., 3 kép 15 K. 1 fali óra 80 K., 1 zsebóra 40 K., 1 kenyérsütö teknö és láb 70 K., 1 kisebb teknö 50 K., 2 kisebb teknö 50 K., 1 szita 50 K., 1 rosta 50 K. 3 fűrész 100 K., 2 fejsze 50 K., 1 bárd 45 K., 1 húsavágó [kés] 10 K., 1 lánc 20 K. 1 hosszú kötél 15 K., 4 kapa 60 K., 2 vaslapát 30 K., 1 ásó 10 K., 1 verem vágó 15 K., 4 gazdasági villa 32 K., 2 ráspoly 6 K., 4 fúró 30 K., 2 vésö 5 K., 1 kasza, üllö és tok 80 K.

Az özvegyasszonyt összesen 27 434 Korona kár érte, melynek kevesebb, mint a fele (12 ezer K.) volt a készpénz. Ez akkoriban hatalmas összeg volt egy falusi lakóház és a hozzátartozó gazdaság esetében, hiszen gyakorlatilag szinte minden mozdítható, a mindennapi élethez szükséges berendezést, illetve a gazdálkodáshoz szükséges számos eszközt elloptak. Az érték nagyságát az is jelzi, hogy milyen hatalmas – szinte felmérhetetlen – vagyontól fosztották meg 1919. áprilisában a románok Köröstárkány lakosságát.

Az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy sok elüldözött tárkányi magyart a szomszédos Várasfenes községben román családok láttak el szállással, élelemmel a véres napok alatt. Annak ellenére, hogy a bevonult román hatalom és katonaság megtiltotta a már fegyvert letett tárkányi magyarok befogadását!⁹

⁸ Kimutatás az 1919. évi ápril. Hó 19-én és a köv. napokban a román kir. „Hora” ezred által elkövetett kárról. Özv. Gyulai Ferencné feljegyzései, I. old. (Kézirat.) – Helyesen: „Horea”.

⁹ GÁBOR F., 2016. 47. old.

A Fekete-sörös túlsó partján elhelyezkedő Kisnyégerfalva magyarjai viszont szó szerint a kapzsiság, az emberi irigység áldozataivá váltak. Mivel egyes magyarok és románok által közösen haluban éltek, nem vettek részt a magyar-román csatározásokban. Azonban hasonlóan, mint a tárkányiak, a Belényesi-medence leggazdagabb gazdálkodói lévén, szálkák voltak irigyeik szemében. A velük való leszámolás ideje sokak számára a román katonaság 1919. áprilisi, nagyszombati bevonulásakor jött el. Koholt vádakkal, illetve ürügyekkel tizenhét (17) kisnyégerfalvi magyar férfit gyilkolt le a román katonaság.¹⁰ A házaikat kirabolták, a javaikat elorozták. Még egyes helyi románok is részt vettek a fosztogatásokban, miközben csak egy szavukba, vagy közülük akár egy ember szavába került volna a helyi magyarok megvédése! A menekvést jelentő szó nem hangzott el, a bocsánatkérés az óta sem, pedig lett volna már rá elég alkalom...¹¹

18	1919 19 19	1919 19 19	Kisnyégerfalva	100	100	Kisnyégerfalva	1919
19	1919 19 19	1919 19 19	Prattmann Boros Kisnyégerfalva	52	52	Kisnyégerfalva	1919
20	1919 19 19	1919 19 19	Prattmann Gyöngy Kisnyégerfalva	48	48	Kisnyégerfalva	1919
21	1919 19 19	1919 19 19	Burtona László Boros Kisnyégerfalva	38	38	Kisnyégerfalva	1919
22	1919 19 19	1919 19 19	Burtona Mihály Kisnyégerfalva	33	33	Kisnyégerfalva	1919
23	1919 19 19	1919 19 19	Gyulai György Kisnyégerfalva	21	21	Kisnyégerfalva	1919

A kisnyégerfalvi református egyház halottas-könyvének 1919. április bejegyzései

¹⁰ Kisnyégerfalvi Református Egyház halotti anyakönyve, 204. old.

¹¹ GÁBOR Ferenc: Mert magyar vagy. Kisnyégerfalva, 2016. Szerző kiadása, 17. old.

Az első világháborút követő időkben az előbbi kettő, a Fekete-Körös felső folyásában elhelyezkedő falu szenvedett vértanúságot. A többi magyarok által lakott települést ekkor még elkerülték a borzalmak. A második világháború utolsó előtti évében Magyarremete és Gyanta falvak váltak magyarelles kegyetlenkedések helyszínévé. Mindkettő lakosságának megtizedelését teljes bizonyossággal az etnikai tisztogatás fogalmkörébe kell sorolni. Ugyancsak 1944 szeptemberében Kisnyégerfalva határában két fiatal fiú esett áldozatul a bevonuló román hadseregnek. Haláluk körülményei és sírhelyük ma sem ismert!

Az előbbiekkal kapcsolatban szólni kell előzményekről: 1944. augusztus 23-án Románia, illetve a román hadsereg hátat fordított az addigi szövetségeseinek és az előretörő szovjet haderő mögé felsorakozva, hátba támadta a német és magyar csapatokat. Mihály román király, az átállás után elrendelte Észak-Erdély visszafoglalását. Augusztus 26-án a szovjet-román csapatok betörték Dél-Erdélybe, ezért szeptember 5-én a Magyar Királyi Honvédség átlépve az 1940. augusztus 30-ai második bécsi döntésben kijelölt magyar-román határt. Ezt követően a felszabadított Torda város körzetében kialakított hídfőben, délre egészen Marosludas községig, egy hónapon keresztül szívós védelmi harcokat vívott a szovjet Vörös Hadsereggel, illetve az annak alárendeltségébe sorolt román haderővel. A Nagyvárad és Debrecen térségében elért szovjet térnyerés miatt, azonban október 6-án a magyar 2. hadsereg parancsnoksága visszarendelte csapatait a Szamos folyó vonalára.¹² Az itteni hadműveletek 10-én értek véget.

Közben, szeptember 17-én már a Belényesi-medencéből is kiszorították a Leonard Mociulschi tábornok által vezényelt román alakulatokat. Szeptember 22-én a románok hátrálásukban elérték az előrenyomuló szovjet alakulatokat, és azok segítségével támadták a magyar csapatokat. Tény, hogy a Fekete-Körös völgyébe érkezett magyar katonákat a magyar települések lakosai mindenhol testvérként fogadták, és akként viselkedtek velük szemben. Még az élelmezésükbe is besegítettek, amit a helyi románok nem néztek jó szemmel. Ezeknek a magyarok iránti gyűlölségük annak ellenére sem szűnt meg, hogy Trianonban Románia, a történelmi Erdély mellett a Magyarországhoz tartozó Partiumot is megkaparintotta, benne a Fekete-Körös völgyét. Bizonyára Mociulschi tábornok sértődöttsége is hozzájárult a Magyarremete és Gyanta falvakban történt vérengzéshez, hiszen a zömében tartalékos katonákból álló magyar csapatok kényszerítették visszavonulásra egységeit, és csak a szovjetek hathatós segítségével tudott visszavágni a magyar honvédségen.

A magyarremetei mészárlás 1944. szeptember 23-án történt, amikor a román katonák harminchét (37) magyar életet oltottak ki. Négy (4) remetei lakost lovas és ökrös fogataikkal Kishalmágy községbe hurcoltak, ahol őket is agyonlőtték. Tehát összesen negyvenegy (41) magyarremetei magyar ember vesztette életét a vérengzésben. A legfiatalabb kivégzett tizenégy (14) éves és a legöregebb hetvennyolc (78) éves volt. Itt is meg kell jegyezni, hogy miközben a magyar-román vegyes lakosságú faluban a román katonaság házról-házra járva

¹² Lásd részletesen, SZABÓ Péter – SZÁMVÉBER Norbert: A keleti hadszíntér és Magyarország 1943–1945. Budapest, 2003. Püedlo Kiadó, 105–110. old.

szedte össze a remetei magyarokat, addig sok helyi román igyekezett egyeseket figyelmeztetni a veszélyre, és menteni szomszédjait. Mások viszont tevékenyen részt vettek a magyarok begyűjtésében vagy kirablásában!¹³

Gyanta községben a vérengzés másnap, szeptember 24-én történt, amikor is a Magyarremetén gyilkoló, onnan átvonuló román katonaság ugyancsak negyvenegy (41) magyart mészárolt le. Közöttük a két éves (2) Antók Juliannát vagy a tizenegy (11) éves Vekerdi Lászlót! Mi volt ez, ha nem a magyarelles vak gyűlölet megnyilvánulása és emberellenes cselekedet? Kimondhatatlan véték Isten ellen! S mindez a lengyel származású Leonard Mociulschi román tábornok parancsára és Bridea Tiberiu belényesi kapitány vezérletével, akinek az anyja magyar volt!

Fontos megjegyezni, hogy mind az 1919 áprilisi, mind az 1944 szeptemberi vérengzéseknek voltak előzményei, illetve közös indítékai. Az évszázadok óta a magyarokkal együtt élő Fekete-Körös völgyi románokat egyébként a legtöbb esetben a görög katolikus vagy ortodox papjaik, ügyvédjeik, értelmiségük tüzeltek a magyarok ellen. A gyűlölet magvát is ők vetették el, amely jó táptalajra talált a magyaroknál szegényebb életkörülmények között élő románság egy részében.

Természetesen a román történelemírás és a román történészek minden esetben, a magyarokon esett kegyetlenkedések kiváltó okát az áldozatok nyakába varrták és varrják. Számtalan könyvben, írásban, cikkekben torzan, elferdítve írták/írják le az eseményeket. Tény, hogy a románoknak is voltak áldozataik, például Nicolae Bolcas és Ioan Ciordas ügyvédek, akiket állítólag a Székely Hadosztály katonái öltek meg. Holttestüket a Lunka nevű településen (volt Hunyad vármegye) találták meg. Az 1925. május 29-én kezdődött bírósági tárgyaláson, amelyen a meggyilkolásuk körülményeit vizsgálták, illetve a bűnösöket vonták felelősségre, a következő ítélet született: Magos Sándor kilenc (9) év, Heinrich Sachs egy év és három hónap kényszermunka büntetést kapott!¹⁴ Felkiáltó jel a mondat végén annak okán olvasható, hogy ha rá tudták volna bizonyítani a két magyar katonára az ügyvédek meggyilkolását, bizonyára sokkal súlyosabb lett volna a nyilvánvalóan szándékosan megtorló ítélet már csak azért is, hogy a frissen alakult román állam minél elrettentőbb példát mutasson fel! Miközben háromszáz (300) tanút hallgatott meg a csak románokból álló törvényszék!

Egy másik magyarázat szerint a magyarirtás indoka egy-egy román katonatiszt lelövése volt. Állítólag a Kisnyégerfalva határában elesett román tiszt halála miatt szedték össze és gyilkolták meg 1919 áprilisában a kisnyégerfalvi magyar férfiakat. Kísértetiesen hasonlít az ügy a második világháborúban, a Magyarremete községben történt vérengzéshez. Ez utóbbi esetben tény, hogy a faluba benyomuló magyar honvédségi előőrs, a katonáival egy lovas kocsin visszavonuló román tisztet felszólított a megállásra. Mivel ennek nem tett eleget, a magyar katonák tüzeltek: az egyik román baka megsebesült. A tiszt viszont olyan súlyosan megsérült, hogy útközben a belényesi kórház felé – ahová a ma-

---

13 GÁBOR Ferenc: Isten se akarja... Budapest, 2015. Szerző kiadása, 7–8. old.

14 VASILESCU, Stelian: Calvarul Bihorului (1918–1919). Oradea [Nagyvárad], 1994. Editura Galant, 137. old.

gyar fuvaros szállította – az életét vesztette. Az eset vége: a faluba bevonuló román katonaság – többekkel együtt – a magyar fuvarost is agyonlőtte! Miközben a román tiszti harci cselekményben következtében halt meg, amiért magyar polgári személyeken álltak bosszút Magyarremetén!

Gyanta községben a gyilkosok – ugyancsak állítólag –, néhány magyar lakosnál fegyvereket találtak. Emiatt még gyermekeket is öltek, és kiirtották a Todinka családot, amelynek a családfője román volt. Aki ezt ki is jelentette, és kérte a felesége, valamint a két fia szabadon bocsátását. Ennek ellenére a román katonák nem kegyelmeztek, sőt a családfőt is visszalökték a halálra szántak közé, és a többiekkel együtt őt is agyonlőtték. Mindkét eset háborús körülmények között történt, amikor mind a négy említett falu magyar lakosságát kifosztották. Nemcsak a katonák, hanem környékbeli és falubeli rosszakaratú románok voltak a tettesek.

A román történészek, írók és mások hosszú évtizedek óta sokat tettek azért, hogy a románok sérelmeit a végletekig felnagyítsák, a magyarokat ért kegyetlenkedéseket megokolják, sőt, mi több, azokat helyénvalónak, megérdemeltnek tüntessék fel. Román és idegen nyelvű írások tömkelege jelenik meg napjainkban is a románok kárára elkövetett sérelmekről, megtorlásokról. A „mi magyar” történészeink legnagyobb része hallgat, vagy éppenséggel más népek történelmét helyezi előtérbe, emeli fel és tárja gyermekeink, ifjaink elé. A magyar nemzetet ért „immár évszázados holokausztot” elhallgatják, nem veszik tudomásul, nem ismertetik, eltakarják a nemzet és a világ szeme elől.

Ne attól féljünk, aki a testet öli meg – olvashatjuk a Bibliában! A vérengzések és az államfordulat, a világváltás utáni lelki terror sajnos, napjainkban is egyre szedi az áldozatait. Hányszor hallottuk/halljuk a figyelmeztetést, hogy ne beszéljünk magyarul, hogy bűnös nemzet vagyunk, hogy a saját szülőföldünkön jövevények vagyunk! Hányszor halljuk ma is, hogy nem jó, nem érték, ami magyar, hogy jobb megszabadulni a nemzetiségünktől, magyar öntudatunktól! Mindig azok követelték és követelik tőlünk önmagunk, a magyar tudatunk feladását, akik a saját nemzetiségüket nagyra tartják, őrzik, védik, eközben a miénket leki-csinylík, ócsárolják. Bizonyíthatóan ki lehet jelenteni, hogy a vérnélküli magyar-irtás ma is folytatódik! Sajnos, nemcsak a Fekete-Körös völgyében! Az akkori és mostani világ között csak annyi a különbség, hogy ma nem folyik a magyar vér! Ma nem testeket, hanem lelkeket ölnek! A magyarelles idegen rendszerrel, hatalommal már idestova több mint kilencven éve folytatott kollaboráns magyar politika meghozta „eredményét”. Mind több magyar adja fel nemzeti és közösségi tudatát, és válik a mai világ rabjává, áldozatává.

Fordulat csak akkor következhet be nemzeti létünk, közösségeink megmentésében, ha az utódainkat – gyermekeinket, unokáinkat – is megismertetjük a szülőföld értékével. Ha eléjük tárjuk eleink tetteinek dicsőségét, a múltból táplálkozó és a jövőbe mutató döntéseik fontosságát és áldozathozatalaik értelmét.

Gábor Ferenc író, helytörténész, 1958-ban született Köröstárkány községben (Bihar megye), ahol magyar nyelven végezte el az általános iskolát. Az ipari szakközépiskolát már románul, nem lévén ilyen jellegű magyar tannyelvű intézmény a környéken. Kezdetben asztalosként, majd 15 évig uránbányászként dolgozott Rézbányán. Ezután 42 évesen, 2000 őszén nyugdíjba vonult. Azóta írással foglalkozik: eddig több száz társadalmi és politikai tárgyú cikke, különféle közlése jelent meg megyei, valamint országos lapokban. Elsődleges célja a Fekete-Körös völgyi magyarságot sújtott, de még fel nem tárt, a románságtól elszennvedett kegyetlenkedések és vérengzések irodalmi eszközökkel történő bemutatása és közzététele. Emellett párhuzamosan a régmúlt helyi eseményeit dolgozza fel kisregényeiben, illetve regényeiben, és eközben igyekszik megőrizni a Fekete-Körös völgyi magyarság ősi szókészletét, nyelvjárását, szó- és mondatformálását. Eddig öt könyve – helytörténeti-, illetve történelmi írásokkal, de szépirodalom is – látott napvilágot, valamennyi magánkiadásban. Fő művei: *Életem viharának emlékére. Köröstárkány fekete húsvétja.* (Nagyvárad, 2013.); *Egyestések.* (Kisregények, Nagyvárad, 2013.); *Isten se akarja.* (Budapest, 2015.); *Egy falu melynek nem látni mását.* (Köröstárkány, 2016.); *Mert magyar vagy!* (Kisnyégerfalva, 2016.)